

БАЯНХОНГОР АЙМАГ ДАХЬ ТӨРИЙН АУДИТЫН ГАЗАР

АУДИТЫН ХУРААНГУЙ ТАЙЛАН

АУДИТЫН СЭДЭВ: “ТӨРИЙН БАЙГУУЛЛАГУУДЫН ХҮНИЙ НӨӨЦИЙН БОДЛОГО, ТОГТОЛЦООНЫ ҮР НӨЛӨӨ”-Д ХИЙСЭН АУДИТЫН ТАЙЛАН

АУДИТ ХИЙСЭН ҮНДЭСЛЭЛ, БҮРЭН ЭРХ: Төрийн аудитын тухай хуулийн 6 дугаар зүйлийн 6.3.1-т Төрийн аудитын байгууллагын бүрэн эрхийн хүрээнд Монгол Улсын Их Хурлын Төсвийн байнгын хорооны 2023 оны “Аудитын сэдэв батлах тухай” 08 дугаар тогтоол, Монгол Улсын Ерөнхий аудиторовын 2024 оны А/162 дугаар тушаал, Баянхонгор аймаг дахь Төрийн аудитын газрын дарга, Тэргүүлэх аудиторовын “Аудитын жилийн төлөвлөгөө батлах” тухай 2024 оны А/1 дүгээр тушаалын дагуу аудитыг гүйцэтгэв.

АУДИТЫН ГОЛ ДҮГНЭЛТ: БАЯНХОНГОР АЙМГИЙН ХЭМЖЭЭНД ТӨРИЙН БАЙГУУЛЛАГУУДЫН ХҮНИЙ НӨӨЦИЙН БОДЛОГЫН БАРИМТ БИЧГИЙГ БАТЛААГҮЙ БАЙНА.

ТАЙЛАНГ ХҮРГҮҮЛСЭН ЭТГЭЭД: Баянхонгор аймгийн ИТХ-ын дарга, Баянхонгор аймгийн Засаг дарга, Монгол Улсын Үндэсний аюулгүй байдлын зөвлөлийг мэдээ мэдээллээр хангах Баянхонгор аймгийн орон тооны байнгын ажлын хэсэг, Баянхонгор аймгийн Төрийн албаны салбар зөвлөл

НЭМЭЛТ МЭДЭЭЛЭЛ, МЭДЭЭЛЛИЙН ЭХ СУРВАЛЖ: Баянхонгор аймаг дахь Төрийн аудитын газар, холбоо барих утас 70442584

Дараах QR кодыг уншуулж дэлгэрэнгүй тайлантай танилцах боломжтой.

Баянхонгор хот/

2024.11.20

АУДИТЫН ТАЛААРХ ЕРӨНХИЙ МЭДЭЭЛЭЛ:**Аудитын хураангуй тайлангийн зорилго, зорилтууд, хамарсан хүрээ:**

АДБОУБ-ын Зарчим 20 “Ил тод, хариуцлагатай байдлын зарчим”, Төрийн аудитын тухай хуулийн 37 дугаар зүйлийн 37.2 дахь заалтын дагуу хэрэглэгчдэд богино хугацаанд аудитын тайлантай танилцах боломжийг олгох, аудитын үр нөлөө, үр дүнг нээлттэй, ил тод мэдээлэх зорилготой.

Төрийн байгууллагын хүний нөөцийн бодлого, тогтолцооны үр нөлөөнд гүйцэтгэлийн аудит хийж, дүгнэлт гарган зөвлөмж боловсруулж, дүнг ҮАГ болон холбогдох байгууллага, албан тушаалтанд танилцуулахад аудитын зорилт чиглэв.

Уг зорилтыг хангахын тулд дараах чиглэлээр аудитыг гүйцэтгэнэ. Үүнд:

- ✓ Төрийн байгууллагын хүний нөөцийн бодлого, хууль эрх зүйг хэрэгжүүлэх тогтолцоо бүрдсэн эсэх;
- ✓ Төрийн байгууллагуудын хүний нөөцийн тогтолцоо нь сайн засаглалыг бий болгож байгаа эсэх.

Аудитын тайлагналын хэлбэр, зарчим, аудитад хамрагдсан байгууллага

Аудитын хураангуй тайланг Монгол Улсын Ерөнхий Аудиторын 2022 оны 12 дугаар сарын 30-ны өдрийн “Заавар батлах тухай” А/100 дугаар тушаалаар баталсан төрийн аудитын байгууллагаас төрийн санхүү, төсвийн хяналтын чиг үүргийн дагуу гүйцэтгэсэн “Харилцагч талуудад зориулсан аудитын хураангуй тайлан бэлтгэх заавар”-ын дагуу аудитын хураангуй тайлан бэлтгэх зарчмыг баримтлан бэлтгэв.

Гүйцэтгэлийн аудитаар төрийн зорилт, чиг үүргийг хууль тогтоомжийн хүрээнд хэрэгжүүлдэг төрийн бодлого боловсруулах, төрөөс зайлшгүй үзүүлэх шаардлагатай бусад үйлчилгээг нийтэд хүргэх үйл ажиллагаа явуулдаг бүтэц, зохион байгуулалттай төрийн захиргааны, тусгай, үйлчилгээний байгууллагуудын хүний нөөцийн, бодлогын, хяналт шинжилгээ дотоод аудитын албад нь өөрийн болон өөрт хамаарах байгууллагуудын хүний нөөцийн бодлогыг оновчтой тодорхойлсон, боловсруулсан, баталгаажуулсан байдлыг үзсэн.

Аудитад Баянхонгор аймгийн ЗДТГ, ТАСЗ, Баянхонгор аймгийн Засаг даргын харьяа байгууллагууд, харьяа 22 агентлагуудыг хамруулсан.

ҮАГ-ын нэгтгэсэн судалгаанд Баянхонгор аймгийн Онцгой байдлын газар, Цагдаагийн газар, Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх газраас албан бичгээр судалгааг гаргаж өгөх боломжгүй гэсэн тайлбарыг өгсөн тул нэгтгэгдээгүй болно.

АУДИТЫН ГОЛ ҮР ДҮН:**БҮЛЭГ 1. БАЯНХОНГОР АЙМГИЙН ХЭМЖЭЭНД ХЭРЭГЖҮҮЛЭХ ХҮНИЙ НӨӨЦИЙН БОДЛОГЫН БАРИМТ БИЧГИЙГ БАТЛААГҮЙ БАЙНА.**

1.1. Төрийн байгууллагуудын хүний нөөцийн асуудлыг зохицуулж байгаа хууль тогтоомжийг албан хаагчдад ээлтэй, эрх ашгийг хамгаалахаар баталж мөрдсөн байгаа ч хувийн хэвшил, иргэний нийгмийн байгууллагатай хамтран ажиллаж чадахгүй байна.

1.1.1. Төрийн байгууллагын үйл ажиллагааны стратеги, зохион байгуулалтын бүтэц нь Монгол Улсын дунд, урт хугацааны хөгжлийн бодлогын баримт бичигтэй нийцэж байна уу? гэсэн асуудал АНТАГ-ын түвшинд бичигдээгүй, ҮАГ-т хамааралтай болно.

1.1.2. Аймгийн нийгэм, эдийн засгийг 2019 онд хөгжүүлэх үндсэн чиглэлд Төрийн албаны тухай хуулийн хэрэгжилтийг хангах, аймгийн хэмжээний хүний нөөцийн нэгдсэн бодлого, төлөвлөлт хийх суурь судалгааг боловсруулах чиглэлээр 2 арга хэмжээг төлөвлөсөн ч хэрэгжээгүйгээс Баянхонгор аймгийн хэмжээнд хүний нөөцийн эрэлт, нийлүүлэлт, нийгмийн баталгааг хангах, боловсон хүчнийг хөгжүүлэх, сургах, урамшуулах зэргийг тусгасан хүний нөөцийн бодлогын баримт бичгийг батлаагүй байна.

Баянхонгор аймгийн Засаг даргын 2020 оны үйл ажиллагааны хөтөлбөрийн 12.1-т “Аймгийн хэмжээний “Хүний нөөц” хөтөлбөрийг боловсруулан батлуулж хэрэгжүүлэх” арга хэмжээг тусгасан боловч хэрэгжүүлж ажиллаагүй байхад биелэлтийг 100 хувиар тайлагнасан байгаа тул бодлогын баримт бичгийн хэрэгжилтийг нийт албан байгууллагуудад хийж хэрэгжүүлсэн арга хэмжээ бүрээр нэгтгэж, тайлагнахыг аймгийн ТАСЗ-д зөвлөв.

Төрийн албаны тухай хуулийн 53 дугаар зүйл, Засгийн газрын 2020 оны 12 дугаар сарын 16-ны өдрийн 216 дугаар тогтоолоор баталсан “Стратеги төлөвлөгөө боловсруулах, батлах, хэрэгжилтийг хангах журам”-ын 2.2¹, 2.3², ЗГХЭГ-ын 2020 оны 100 дугаар тушаалаар баталсан “Стратеги төлөвлөгөө боловсруулах аргачлал”-ыг мөрдөөгүйгээс Баянхонгор аймгийн ТЕЗ-ийн хүрээнд мөрдөх стратеги төлөвлөгөөг боловсруулж батлаагүй байна.

Баянхонгор аймгийн Засаг даргын 2021 оны 08 дугаар сарын 25-ны өдрийн 02 тоот албан даалгавраар аймгийн ЗДТГ-ын дарга, холбогдох хэлтсийн дарга нарт “Аймгийн стратеги төлөвлөгөөг боловсруулж батлах”-ыг даалгасан боловч хэрэгжүүлээгүй байна.

Иймд Баянхонгор аймгийн ТЕЗ-ийн хүрээнд мөрдөх стратеги төлөвлөгөө болон аймгийн хэмжээнд мөрдөх хүний нөөцийн бодлогыг тодорхойлсон стратегийг боловсруулах зөвлөмжийг аймгийн Засаг даргад хүргүүлэв.

1.1.3. УИХ-ын 2020 оны 52 дугаар тогтоолоор баталсан “Алсын хараа 2050” Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлогын хүрээнд 2021-2030 онд хэрэгжүүлэх үйл ажиллагааны Тав. Засаглалын 5.2.13 -т заасныг хэрэгжүүлж, Баянхонгор аймгийн хэмжээнд төрийн албан хаагчдыг чадавхжуулах, ёс зүйтэй төрийн албыг бий болгох асуудалд төрийн бүх байгууллагууд хамтран ажилласан боловч иргэний нийгэм, хувийн хэвшилтэй хамтран ажилласан байдал хангалтгүй байна.

Баянхонгор аймгийн Үйлдвэрчний эвлэлийн холбоо нь Хөдөлмөрийн тухай хуулийг хэрэгжүүлэн хөдөлмөрийн эрхийн маргааныг аль болох анхан шатанд харилцан тохиролцож эвлэрэх байдлаар зардал багатайгаар ажиллан 2013-2024 онд 441 хүний өргөдөл, гомдлыг шийдвэрлэж, 322 зөвлөмж гаргасан байна. Ирсэн өргөдлийн 101 нь ажлаас халагдсан гомдол, 19 нь өөр ажилд хууль бусаар шилжүүлсэн, 285 нь цалин

¹ Төрийн албаны тухай хуулийн 53.1-д заасны дагуу Засгийн газрын Хэрэг эрхлэх газар, яам нь тухайн сайдын эрхлэх асуудлын хүрээний стратеги төлөвлөгөөг, аймаг, нийслэлийн Засаг даргын Тамгын газар нь тухайн засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн нэгжийн стратеги төлөвлөгөөг дөрвөн жилийн хугацаатайгаар боловсруулан төсвийн ерөнхийлөн захирагчаар батлуулж, хэрэгжүүлэх ажлыг зохион байгуулна.

² Яамны харьяа агентлаг нь байгууллагын стратеги төлөвлөгөөг боловсруулан салбарын сайдаар, аймаг, нийслэлийн Засаг даргын дэргэдэх агентлаг аймаг, нийслэлийн Засаг даргаар тус тус батлуулан, хэрэгжилтийг зохион байгуулна.

хөлсний маргаан байсан, хэлэлцсэн өргөдлийн 94.1 хувь нь өргөдөл гаргасан ажилтны талд шийдвэрлэсэн байна.

Иймд цаашид Хүний нөөцийн аудит хийх боловсон хүчнийг нэмэгдүүлэн, хөдөлмөрлөх эрхийн тухай хууль, тогтоомжийн хэрэгжилтэд хяналт шалгалт хийх, сургалт явуулах зэрэг хүний нөөцийн бодлогын зорилтыг хэрэгжүүлэхдээ хувийн хэвшил болон иргэний нийгмийн байгууллагыг татан оролцуулж, хамтран ажиллах зөвлөмжийг аймгийн Засаг даргад хүргүүлэв.

1.1.4. Жил бүр аймгийн ЗДТГ-аас төрийн байгууллагуудын үйл ажиллагаанд хяналт-шинжилгээ үнэлгээ хийхдээ хүний нөөцийн бодлогын хэрэгжилтийг тусад нь үзүүлэлт болгон хэрэгжилтийг шалгаж иржээ.

Баянхонгор аймаг дахь ТАСЗ-өөс “төрийн албаны шинэтгэл, Төрийн албаны тухай хууль тогтоомж бодлого, шийдвэрийг хэрэгжүүлэх, хүний нөөцийн бодлогын хэрэгжилтэд хяналт-шинжилгээ, үнэлгээ хийх” ажлыг тусгаж хэрэгжүүлж байгаа ч нэгдсэн арга зүйгээр хангах зөвлөмж, чиглэл байгууллагуудад хүргүүлж, түүний мөрөөр хийж хэрэгжүүлсэн арга хэмжээний хэрэгжилтийг авч нэгтгэн дүгнэх ажлыг хийгээгүй орхигдуулсан байна.

Иймд цаашид төрийн байгууллагуудын хүний нөөцийн бодлогын хэрэгжилт, бусад асуудалд тухай бүр томилогдсон ажлын хэсэг хяналт шинжилгээ, үнэлгээ хийж, илэрч буй алдаа, зөрчилд үндэслэн нэгдсэн арга зүй, зөвлөмжийг хугацаатай өгч, хэрэгжилтийг тооцож, үр дүнг нэгтгэн, аймгийн ИТХ болон олон нийтэд ил тод, нээлттэй тайлагнаж ажиллах зөвлөмжийг Баянхонгор аймаг дахь ТАСЗ-д хүргүүлэв.

Төрийн албаны зөвлөлийн 2022 оны 600 дугаар тогтоолоор баталсан “Төрийн албан хаагчийн хувийн хэрэг хөтлөх журам”-ын хэрэгжилтийг аудитын түүвэрт хамрагдсан байгууллагуудад шалгахад дараах зөрчил аудитаар илэрсэн.

Аудитын илрүүлэлт

- Баянхонгор аймгийн Эрдэнэцогт сумын ЗДТГ-ын дотоод ажил хариуцсан мэргэжилтний хувийн хэргийг аудитын багт ирүүлээгүй;
- Эрдэнэцогт сумын Ерөнхий боловсролын сургуулийн албан хаагчдын хувийн хэргийн бүрдэл хангалтгүй;
- Өлзийт сумын Ерөнхий боловсролын сургуулийн албан хаагчдын хувийн хэргийн бүрдэл хангалтгүй байна.

Иймд Төрийн албаны зөвлөлийн 2022 оны 600 дугаар тогтоолоор баталсан “Төрийн албан хаагчийн хувийн хэрэг хөтлөх журам”-ын дагуу 2025 онд ТЕЗ-ын харьяа бүх байгууллагын албан хаагчдын хувийн хэргийг шалгах ажлын төлөвлөгөө гарган хэрэгжүүлэх зөвлөмжийг Баянхонгор аймаг дахь ТАСЗ-д хүргүүлэв.

Баянхонгор аймаг дахь ТАСЗ-өөс аудитаар шаардсан ТАСЗ-ийн тайлангийн хавсралт файлуудыг ирүүлээгүйгээс 2012-2024 онуудын тоон мэдээллийг нэгтгэн дүгнэн дүн шинжилгээ хийх боломжгүй байдал үүссэн, баримт материалыг удаа дараа шаардуулсан нь аудит хийхэд хүндрэлтэй байсан тул цаашид мэдээ тайлангийн тоон мэдээллийг нотлох баримтаар бэлтгэж, цахим мэдээллийн санг нөхөн бүрдүүлэх, сангийн мэдээллийг жил бүр баяжуулж байх зөвлөмжийг Баянхонгор аймаг дахь ТАСЗ-д хүргүүлэв.

Төрийн албаны зөвлөлийн 2019 оны 59 дүгээр тогтоолоор баталсан “Төрийн албаны зөвлөлийн салбар зөвлөлийн ажиллах журам”-ыг Баянхонгор аймаг дахь ТАСЗ бүрэн хэрэгжүүлээгүй байна.

Аудитын илрүүлэлт

- Журмын 5.1³-ийн 2 жил тутамд гаргах ахиц дэвшлийн тайланг ТАСЗ-д хүргүүлээгүй;
- Журмын 5.2⁴-т заасныг мөрдөөгүйгээс иргэд, албан хаагчдаар үнэлгээ хийлгэх, санал авч, түүний мөрөөр арга хэмжээ авч ажиллаагүй байна.

Иймд Баянхонгор аймгийн ТАСЗ-д салбар зөвлөлийн үйл ажиллагааг журмын дагуу тайлагнаж ажиллах зөвлөмжийг хүргүүлэв.

Баянхонгор аймаг дахь ТАСЗ-ийн 2022 оны 03 дугаар сарын 16-ны өдрийн 138 дугаар тогтоолоор томилогдсон зөвлөлийн нарийн бичгийн даргаас бусад гишүүд давхар гүйцэтгэдэг, ТАСЗ-ийн даргаар аймгийн Засаг даргын захирамжаар томилогддог аймгийн ЗДТГ-ын дарга ажиллаж байгаа нь ТАСЗ-ийн 2013 оны 128 дугаар тогтоолоор баталсан “Төрийн албаны зөвлөлийн салбар зөвлөлийн ажиллах журам”-ын 1.6⁵ дахь заалт хэрэгжих боломжгүй байдалд хүргэх эрсдэлтэй байна.

ТАСЗ-ийн ажлыг дарга, гишүүд хавсран гүйцэтгэж байгаа нь Төрийн албаны тухай хуулийг анхан шатанд хэрэгжүүлэхэд хүчгүйдэх, ажил хариуцсан албан хаагч ойр ойрхон солигдож байгаа зэргээс шалтгаалан тус зөвлөлийг орон тооны болгох саналыг Үндэсний аудитын газарт уламжлав.

1.2. Хөдөө орон нутагт ажиллах боловсон хүчин дутагдалтай байна.

1.2.1. Төрийн албаны зөвлөлийн Баянхонгор аймаг дахь салбар зөвлөлийн 2021 оны 09 дүгээр сарын 09-ний өдрийн 08 дугаар тогтоолын дагуу төрийн албаны тухай хууль тогтоомж, бодлого шийдвэрийн хэрэгжилтийн хүрээнд сумдын төсөвт байгууллагууд болон аймгийн төрийн захиргааны байгууллагуудын үйл ажиллагаанд хяналт шинжилгээ, үнэлгээ хийх, зөвлөн туслах ажлыг зохион байгуулахдаа төрийн байгууллагуудын сул орон тооны мэдээллийг авч дүн шинжилгээ хийгээгүй, өөрөөр хэлбэл аймгийн хэмжээнд дутагдалтай орон тооны судалгааг гаргаагүй байгааг аудитын явцад Баянхонгор аймгийн ЗДТГ-ын дарга, хүний нөөцийн мэргэжилтнээс орон нутгийн хэмжээнд дутагдалтай байгаа хүний нөөцийн судалгааг нэгтгэж гаргаж ирүүлээгүй.

Иймд орон нутгийн хэмжээнд хүний нөөцийн судалгааг гаргаж, дүн шинжилгээ хийж ажиллах зөвлөмжийг аймгийн Засаг даргад хүргүүлэв.

Аудитын явцад дутагдалтай орон тооны судалгааг хийхэд дараах байдалтай байна. Үүнд:

- ✓ Баянхонгор аймгийн БСУГ-аас 38 багшийн орон тоо дутагдалтай, үүнийг тэтгэвэрт гарсан багш нараас нөхсөн;
- ✓ Баянхонгор аймгийн ЭМГ-аас сумдын эрүүл мэндийн төвүүдэд 58, аймгийн Нэгдсэн эмнэлэгт 49, ЭМГ-т 6, нийт 114 орон тоо дутагдалтай байна. Ирүүлсэн судалгаанаас үзэхэд сумдын нийт дутагдал орон тооноос их эмч 15, бага эмч 14 байгаа бөгөөд сумдын ЭМТ-д ажиллаж байгаа албан хаагчид хавсран гүйцэтгэж байгаа бөгөөд улсын хэмжээнд бага эмчийг бодлогын түвшинд сургахгүй байгаагаас бага эмчийн орон тооны дутагдал үүссэн байна. Баянхонгор аймгийн ЭМГ-ын дутагдалтай орон тоог ТАСЗ-д хүргүүлж, ажлын байрыг нийтэд зарласан байна.
- ✓ Баянхонгор аймгийн СТСХ-ээс ирүүлсэн мэдээллээр сумдад нягтлан бодогчийн 5, санхүүгийн албаны даргын 3, төлбөр тооцоо хариуцсан мэргэжилтний орон тоо 3 дутуу байна. Баацагаан, Галуут сумд санхүүгийн ажилтны дутагдалтайгаас санхүүгийн албаны

³ Салбар зөвлөл нь тухайн жилийн үйл ажиллагааны хагас жилийн явцын тайланг 7 дугаар сарын 01-ний дотор, бүтэн жилийн тайланг дараа оны 01 дүгээр сарын 15-ны дотор, ахиц дэвшлийн тайланг 2 жил тутам тус тус гаргаж Төрийн албаны зөвлөлд хүргүүлж байна.

⁴ Салбар зөвлөл нь үйл ажиллагаагаа олон нийтэд (цахим хуудсанд) жилд 2-оос доошгүй удаа тайлагнаж, иргэд, төрийн албан хаагчдаас өгсөн үнэлгээ, санал, шүүмжлэлийн мөрөөр тодорхой арга хэмжээ авч, үр дүнг хариу мэдээлнэ. Энэхүү үнэлгээг Салбар зөвлөлийн үйл ажиллагааны хагас, бүтэн жилийн тайлантай хамт Төрийн албаны зөвлөлд ирүүлж байна.

⁵ Салбар зөвлөл нь орон тооны, орон тооны бус эсэхээс үл хамааран өөрийн үйл ажиллагааг аливаа байгууллага, албан тушаалтнаас хараат бус, бие даасан байдлаар явуулна.

дарга, төсөв төрийн сангийн мэргэжилтнийг 2019 оны 6 сараас хойш хавсран гүйцэтгэж байгаа ба сул орон тоог нөхөх шалгалтад орох хүн байхгүй гэх шалтгаанаар өнөөг хүртэл хавсран гүйцэтгэж байна. Галуут, Богд, Гурванбулаг сумдад нягтлан бодогчийн орон тоо дутагдалтайгаас 1 нягтлан бодогч 3-4 байгууллагын нягтлан бодогчийн ажлыг давхар хийж байгаа нь ажлын ачааллыг нэмэгдүүлж байна.

- ✓ Баянхонгор аймгийн төрийн захиргааны удирдах, гүйцэтгэх төрийн захиргааны 95 ажлын байрны сонгон шалгаруулалтыг зарласнаас сумдад 61, аймгийн төвд 34 ажлын байр сул байна.

1.2.2. Төрийн болон орон нутгийн өмчит байгууллагууд Шил ажиллагааны хүрээнд Shilen.gov.mn, Нийтийн мэдээллийн ил тод байдлын тухай хуульд заасны дагуу мэдээллийг ил тод мэдээлж, мэдээлсэн байдалд аймгийн ЗДТГ-ын ХШҮХ хяналт хэрэгжүүлэн ажилласан байна.

1.2.3 ТАСЗ-д ирүүлсэн сул орон тоог нөхөх сонгон шалгаруулалтыг зохион байгуулж, холбогдох хууль, тогтоомжийн дагуу ажиллажээ

1.3. Төрийн албаны зөвлөлийн хяналт шалгалтаар илэрсэн зөрчилтэй томилгоо жил бүр давтагдан гарсан, өмнөх жилийн зөрчлийг бүрэн арилгаагүй байна.

1.3.1. УИХ-ын 2020 оны 52 дугаар тогтоолоор баталсан “Алсын хараа 2050” Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлогын хүрээнд 2021-2030 онд хэрэгжүүлэх үйл ажиллагааны Тав.Засаглалын Ухаалаг бүтэц Зорилт 5.2-ын “Төрийн захиргааны байгууллагуудын бүтэц, зохион байгуулалтыг оновчтой тодорхойлох замаар чиг үүрэг, эрх мэдлийн хуваарилалтыг нарийвчилна” зорилтын хүрээнд 5.2.2⁶-т заасны дагуу Баянхонгор аймгийн төрийн захиргааны байгууллагуудын чиг үүргийн хэрэгжилтэд шинжилгээ хийж, албан тушаалын болон чиг үүргийн давхардлыг тодорхойлсон баримт материал олдоогүй болно.

Аудитын түүвэрт хамрагдсан байгууллагуудын төрийн жинхэнэ албаны удирдах, гүйцэтгэх албан тушаалтнуудын албан тушаалын тодорхойлолтыг ТАЗ-ийн баталсан жишиг албан тушаалын тодорхойлолтыг үндэслэн боловсруулсан хэдий ч “Албан тушаалын тодорхойлолт боловсруулах нийтлэг журам”-ыг мөрдөж ажиллаагүй зөрчил нийтлэг байна.

Аудитын илрүүлэлт

- Баянхонгор аймгийн Засаг даргын 2011 оны 03 дугаар сарын 07-ны өдрийн 90 дугаар захирамжаар байгуулагдсан Сум дундын Ойн ангийн дарга, албан хаагчид албан тушаалын тодорхойлолтыг батлуулаагүй;
- Засгийн газрын 2022 оны 487 дугаар тогтоолоор төрийн захиргааны албан тушаалын ангилал, зэрэглэл, албан тушаалын жагсаалтыг шинэчлэн баталж, 2023 оны 01 дүгээр сарын 01-ний өдрөөс эхлэн мөрдсөн байхад албан хаагчдын албан тушаалын тодорхойлолтод албан тушаалын ангилал, зэрэглэл хуучнаараа бичигдсэн;
- Сумдын эрүүл мэндийн төвийн төсвийн захирагч нарын албан тушаалын тодорхойлолтын төслийг ТАСЗ боловсруулан, 2019 оны 11 дүгээр сард ТАЗ-д хүргүүлсэн байна. Гэвч одоо болтол сумдын эрүүл мэндийн төвийн дарга нарын албан тушаалын тодорхойлолт батлагдаж ирээгүйгээс тусгай шалгалтыг зохион байгуулахгүй, аймгийн Засаг даргын тушаалаар томилж байгаа нь Төрийн албаны зөвлөлийн 03 дугаар тушаалаар баталсан “Албан тушаалын тодорхойлолт боловсруулах нийтлэг журам”-ын 6.1⁷-т заасныг зөрчсөн байна.

⁶ Төрийн захиргааны байгууллагад чиг үүргийн шинжилгээ хийж, чиг үүргийг оновчтой хуваарилах санал, дүгнэлт гаргах чиг үүрэг бүхий нэгжийг Засгийн газрын Хэрэг эрхлэх газрын бүтцэд бий болгоно.

⁷ Энэ журмын 4.1, 5.3-т заасан үйл ажиллагааг албан тушаалын тодорхойлолтыг хүлээн авснаас хойш ажлын 15 хоногт багтаан гүйцэтгэнэ

Дээрх зөрчлүүд нь “Албан тушаалын тодорхойлолт боловсруулах нийтлэг журам”-ын 5.3⁸, 6.1⁹, 6.2¹⁰ заалтуудыг зөрчсөн тул аудитаар илэрсэн зөрчилд дүн шинжилгээ хийж, Төрийн албаны тухай хуулийн хэрэгжилтэд хяналт тавьж, зөрчлийг арилгах зөвлөмжийг Баянхонгор аймаг дахь ТАСЗ-д хүргүүлэв.

1.3.2 Төрийн албан хаагчийг тогтвор сууршилтай ажиллуулах нийгмийн баталгаа жилээс жилд нэмэгдсэн үзүүлэлттэй байна.

Баянхонгор аймгийн Засаг даргын 2010 оны 505 дугаар захирамжаар “Баянхонгор аймгийн Төрийн албан хаагчийн ажиллах нөхцөл, нийгмийн баталгаа” дэд хөтөлбөрийг 2010-2015 онд хэрэгжүүлэхээр баталсан боловч тус дэд хөтөлбөрийн хэрэгжилттэй холбоотой материалыг аймгийн ЗДТГ-ын архиваас олдоогүй, 2012 онд “Төрийн албан хаагчийн нийгмийн баталгааг хангах, сургалт мэдлэг чадварыг бий болгох аймгийн хөтөлбөр”-ийг төрийн байгууллагуудад мөрдүүлэн хэрэгжүүлэх ажлыг зохион байгуулж, аймгийн нийгэм эдийн засгийг хөгжүүлэх үндсэн чиглэлд нэг зорилт болгон тусгаж хэрэгжилтийг тооцон ажилласан гэж тайлагнажээ.

Баянхонгор аймгийн Засаг даргын 2017 оны А/75 дугаар тогтоолоор “Аймгийн Төрийн албан хаагчдын нийгмийн баталгааг хангах дэд хөтөлбөр боловсруулах ажлын хэсэг”-ийг томилсон боловч тухайн ажлын хэсэг нь дэд хөтөлбөр боловсруулж батлуулаагүй байна.

Төрийн албаны тухай хуулийн 59, 60, 61 дугаар зүйлд заасны дагуу Төрийн албан хаагчийн нийгмийн баталгааг хангах хөтөлбөрийн 2012-2022 оны хавсралт судалгааг жил бүр ТАСЗ нэгтгэж, тайлагнаж ирсэн боловч тайлангийн хавсралтуудыг ТАГ-т ирүүлээгүй болно.

Баянхонгор аймгийн ИТХ-ын 2020 оны 32 дугаар тогтоолоор “Төрийн албан хаагчдад орон сууц, хашаа байшин худалдан авахад санхүүгийн дэмжлэг үзүүлэх баталж, журмын дагуу орон нутгийн төсвөөс 2012, 2020 онуудад нийт 972.0 сая төгрөгийг 188 төрийн албан хаагчдын нийгмийн баталгааны зардалд олгосон нь төрийн албан хаагчдын тогтвор суурьшилтай, үр дүнтэй ажиллах хөшүүргийг бий болгосон байна.

1.3.3. Төрийн албаны тухай хуулийн 27 дугаар зүйлийн 27.2 дахь заалтыг бүрэн хэрэгжүүлэхгүйгээс төрийн байгууллагад сул орон тооны мэдээллийг хуульд заасан хугацаанд ТАСЗ-д ирүүлэхгүйгээс сул орон тоог нөхөхөд цаг хугацаа алдах, орон тоо нөхөгдөхгүй байх эрсдэлийг дагуулж байна.

Иймд төрийн байгууллагуудад гарсан сул орон тоо гарсан тухай бүр холбогдох мэдээллийг ХНУСТ цахим системээс Төрийн албаны салбар зөвлөлд мэдээлэл ирэх зохицуулалтыг холбогдох хууль тогтоомжид өөрчлөлт оруулах, программын хөгжүүлэлтийг хийх замаар тус зөрчлийг давтан гаргахгүй байх саналыг ҮАГ-аар дамжуулан ТАЗ-д хүргүүлэв.

Аудитын илрүүлэлт

- Баянхонгор аймгийн Сум дундын Ойн анги, “Баянхонгор-Тохижилт үйлчилгээ” ОНТҮГ-ын дарга нарыг төрийн үйлчилгээний удирдах ажилтны сонгон шалгаруулалтад ороогүй байхад аймгийн Засаг даргын захирамжаар томилсон байна.

⁸ Төрийн үйлчилгээний байгууллагын төсвийн шууд захирагчийн албан тушаалын тодорхойлолтыг Төрийн албаны зөвлөлийн саналыг авсаны үндсэн дээр томилох эрх бүхий этгээд батална.

⁹ Энэ журмын 4.1, 5.3-т заасан үйл ажиллагааг албан тушаалын тодорхойлолтыг хүлээн авснаас хойш ажлын 15 хоногт багтаан гүйцэтгэнэ.

¹⁰ Байгууллагын хүний нөөцийн асуудал хариуцсан ажилтан нь тухайн албан тушаалын тодорхойлолтыг албан тушаалд томилогдож буй этгээдэд албан ёсоор танилцуулах үүрэгтэй бөгөөд танилцсан тухай баримтад гарын үсэг зуруулж, хувийн хэрэгт хавсаргана.

Дээрх зөрчил нь ТАЗ-ийн 2013 оны 60 дугаар тогтоолоор баталсан “Төрийн үйлчилгээний албаны удирдах албан тушаалд томилогдох ажилтныг сонгон шалгаруулах журам”-ын 1.4.2¹¹, ТАЗ-ийн 2019 оны 03 дугаар тогтоолоор баталсан “Албан тушаалын тодорхойлолт боловсруулах нийтлэг журам”-ын 1.5¹² заалтыг зөрчсөн тул зөрчлийг арилгах зөвлөмжийг Баянхонгор аймгийн Засаг даргад хүргүүлэв.

Аудитын түүвэрт хамрагдсан байгууллагуудын албан хаагчдын албан тушаалын тодорхойлолтод заасан мэргэжлийг боловсролын гэрчилгээтэй тулгахад дараах зөрчил илэрсэн. Үүнд:

Аудитын илрүүлэлт

- Баянхонгор сумын ЗДТГ-ын дотоод сүлжээ хариуцсан ажилтан нь албан тушаалын тодорхойлолтод заасан мэргэжилд нийцээгүй;
- Баянхонгор сумын ЗДТГ-ын газар зохион байгуулагчийн албан тушаалын тодорхойлолтод заасан архитектур биш албан хаагчийг ажиллуулсан;
- Өлзийт сумын Цэцэрлэгийн хөгжмийн багшаар бүжгийн багш мэргэжилтэй хүн ажиллаж байгаа;
- Өлзийт сумын Ерөнхий боловсролын сургуулийн нийгмийн ажилтны албан тушаалын тодорхойлолтод боловсролын шинжлэх ухаан, багш, нийгмийн хамгаалал, нийгмийн ажил зэрэг мэргэжил заасан байхад социологич мэргэжилтэй хүн ажиллаж байгаа;
- Өлзийт сумын ЗДТГ-ын нийгмийн бодлогын мэргэжилтэн бизнесийн удирдлагын мэргэжилтэй байгаа нь албан тушаалын тодорхойлолтод заасан мэргэжилд нийцээгүй;
- Өлзийт сумын ЗДТГ-ын архив бичгийн хэргийн ажилтан цэцэрлэгийн багш мэргэжилтэй;
- Эрдэнэцогт сумын төрийн сангийн мэргэжилтэн статистик мэргэжилтэй байгаа нь тус албан тушаалын тодорхойлолтод заасан мэргэжилд нийцээгүй;
- Эрдэнэцогт сумын Соёлын төвийн бүжгийн багш болон хөгжмийн багшаар ажиллаж байгаа 2 албан хаагч нь албан тушаалын тодорхойлолтын албан тушаалд тавигдах тусгай шаардлагад заасан мэргэжлийг эзэмшээгүй;
- Баян-Овоо сумын Соёлын төвийн өвийн ажилтны газар зохион байгуулагч инженер мэргэжилтэй байгаа нь албан тушаалын тодорхойлолтод заасан мэргэжилд нийцээгүй;

Албан тушаалын тодорхойлолтод тохирохгүй мэргэжлийн бус хүн ажиллуулж байгаа шалтгааныг шалгадагч байгууллагуудаас ирүүлэхдээ орон нутагт мэргэжлийн хүн дутагдалтай гэсэн тайлбарыг өгч байгаа бөгөөд Төрийн албаны тухай хуулийн хэрэгжилтийг аймгийн ТЭЗ-ийн харьяа байгууллагуудад хийж, зөрчлийг арилгах зөвлөмжийг Баянхонгор аймаг дахь ТАСЗ-д хүргүүлэв.

1.3.4 Төрийн албан хаагчийн эрх зөрчигдөж, төрд учруулсан хохирлыг буруутай шийдвэр гаргасан албан хаагчаар төлүүлэх арга хэмжээг хангалттай авч ажиллаагүй байна.

Төрийн албан хаагчийг төрийн албанд хууль бусаар томилсон, чөлөөлсөн, түр чөлөөлсөн, халсантай холбоотой Баянхонгор аймаг дахь Захиргааны хэргийн анхан шатны шүүхэд 2012-2024 онд 96 нэхэмжлэл ирснээс 95 албан хаагчийн эрх зөрчигдөж хууль бусаар томилогдож, чөлөөлөгдсөн гэж үзэж нэхэмжлэлийн шаардлагыг бүрэн хангасан, 1 нэхэмжлэлийг шүүх хуралдааны явцад хариуцагч нэхэмжлэлийн шаардлагыг бүрэн хүлээн зөвшөөрч талууд эвлэрлийн гэрээ байгуулан шийдвэрлэсэн байна.

Авлигатай тэмцэх “Шүүр” ажиллагааг 2023 онд хэрэгжүүлэхээр Засгийн газрын хэрэг эрхлэх газраас ирүүлсэн чиглэлийн дагуу аймгийн Засаг даргын эрхлэх салбарын агентлаг, харьяа сум, байгууллагын хэмжээнд хийсэн хяналт шалгалтаар 15 байгууллагын 31 албан хаагчийн зөрчилтэй томилгоо илрүүлсэн байна. Хяналт шалгалтаар илэрсэн зөрчил бүрэн хэрэгжээгүй байна.

¹¹ Аймаг, нийслэл, сум, дүүрэг дэх бусад төсвийн байгууллага (хүн эмнэлэг, театр, чуулга, музей, соёлын төв, номын сан зэрэг бусад байгууллага)-ын дарга (захирал, эрхлэгч)-ын албан тушаалд томилогдох ажилтны сонгон шалгаруулалтыг тухайн аймаг, нийслэл дэх Салбар зөвлөл,

¹² Албан тушаалын тодорхойлолтыг байгууллагын чиг үүрэг, хууль тогтоомжийн дагуу боловсруулсан стратеги төлөвлөгөө, гүйцэтгэлийн төлөвлөгөө, ажлын байрны шинжилгээнд үндэслэн боловсруулна.

Баянхонгор аймаг дахь Иргэний хэргийн анхан шатны шүүх болон Захиргааны хэргийн анхан шатны шүүхээс ирүүлсэн төрийн албан хаагчийг төрийн албанд хууль бусаар томилсон, чөлөөлсөн, түр чөлөөлсөн, халсан гэж үзэж шийдвэрлэсэн шүүхийн шийдвэр, Санхүүгийн хяналт, дотоод аудитын албанд ирүүлсэн судалгаа болон Баянхонгор аймаг дахь Төрийн аудитын газрын санхүүгийн тайлангийн аудитаар илрүүлсэн төрд учирсан хохирлыг нөхөн төлүүлэх ЗЕХ-ын 103 дугаар зүйлд холбогдох шийдвэрийн нэгтгэлийг үндэслэн Баянхонгор аймгийн хэмжээнд 2016-2023 онд хууль бус шийдвэрээр ажлаас чөлөөлөгдсөн 79 албан хаагчдад олгосон нөхөн төлбөр төрд учирсан хохирлын хэмжээ 373.8 сая төгрөг байна.

Санхүүгийн хяналт дотоод аудитын албанаас аймгийн Прокурорын газарт 19.7 сая төгрөгийн 5, Боловсрол шинжлэх ухааны яамны хяналт шинжилгээ, үнэлгээ, дотоод аудитын газарт 118.6 сая төгрөгийн 20, Соёлын яамны хяналт шинжилгээ, үнэлгээ, дотоод аудитын газарт 4.3 сая төгрөгийн 4, ТАСЗ-д 59.3 сая төгрөгийн 6 буруутай албан тушаалтны холбогдох баримтыг тус тус хүргүүлэн ажилласан байна.

ҮАГ-т уламжлах

- Аймгийн Санхүүгийн хяналт дотоод аудитын албанаас 24 албан хаагчийн 122.9 сая төгрөгийн хохирлыг нөхөн төлүүлэх талаар 2022 онд холбогдох яамдад албан бичгээр хүргүүлсэн боловч авсан арга хэмжээ, шийдвэрлэгдсэн талаар эргэж ямар нэгэн хариу өгөөгүй болно. Иймд аймгийн Санхүүгийн хяналт дотоод аудитын албанаас ТАЗ болон яамдын дотоод аудитын газруудад хүргүүлсэн төрд учирсан хохирлын үүргийн хэрэгжилтийн хүрээнд гаргасан шийдвэр, авсан арга хэмжээний талаар хариу өгч уялдаа холбоотой ажиллах саналыг ҮАГ-аар дамжуулан уламжлах нь зүйтэй байна.

Төрийн албанаас хууль бусаар чөлөөлөгдсөн 79 албан хаагчийн 373.8 сая төгрөгийн хохирлоос 27 хувийг буюу 27 албан хаагчийн 134.3 сая төгрөгийг буруутай этгээдээр нөхөн төлүүлсэн байна. Үүнээс Хууль зүйн дотоод хэргийн сайдын төсөвт тусгасан мөнгөн хөрөнгөөс 2018 оны А/190, 2020 оны А/80 дугаар тушаалаар холбогдох 44.5 сая төгрөгийн 7 албан хаагчийн нөхөн төлөх олговрыг шийдвэрлэсэн байна.

1.3.5. Баянхонгор аймаг дахь ТАСЗ-ийн ХНУМТ цахим системд төрийн албан хаагчийн тоон мэдээлэл үнэн зөв бүртгэгдээгүй байна.

ТАСЗ-ийн 2021 оны 08 дугаар тогтоолоор баталсан удирдамжийн дагуу харьяа 179 байгууллагуудын Төрийн албан хаагчийн улсын нэгдсэн тоо бүртгэл хөтлөлтийг үнэлэх шалгуур үзүүлэлтийн дагуу 4 шалгуур үзүүлэлтээр үнэлжээ. Үүнээс нийт байгууллагын 37.4 хувь буюу 67 байгууллага нь нууцлалыг бүрэн хангаагүй, 39.8 хувь 66 байгууллага нь хүний нөөцийн бүрэлдэхүүн хөдөлгөөнд гарсан өөрчлөлт, хөдөлгөөнийг тухай бүрд хийгээгүй, 45.2 хувь буюу 81 байгууллага нь мэдээллийг үнэн зөв, бүрэн оруулаагүй байна.

Үүнээс хойших хугацаанд ХНУМТ цахим системд хяналт шалгалт хийгээгүй бөгөөд аудитаар тус системтэй холбоотой дараах нийтлэг зөрчил байна. Үүнд:

Аудитын илрүүлэлт

- ХНУТС цахим системд мэдээллийг хүний нөөцийн асуудал хариуцсан албан хаагч хариуцахаар байхад сумдын төсөвт байгууллагын нягтлан бодогч нар мэдээллийг өөрсдөө оруулж байгаа;
- Төрийн албаны ХНУМТ цахим системээс мэдээллийг дурын цаглабараар татаж ашиглах боломжгүй;
- Албан хаагчдын улсын болон төрийн байгууллагад ажилласан жилийг үнэн зөв оруулсан эсэхэд мэргэжлийн байгууллага хяналт тавиаагүйгээс тус мэдээлэл зөрүүтэй байгаа;
- Тэтгэвэрт гарсан, шилжсэн, ажлаас чөлөөлөгдсөн албан хаагчдын мэдээллийг оруулаагүйгээс ХНУМТ системд бүртгэлтэй байгаа;
- 1995-2000 оны нөхөн тооцох хугацааны Нийгмийн даатгалын төлсөн хугацаа, хувийн байгууллагад ажилласан хугацааг төрд ажилласан хугацаанд оруулж тооцоноос төрийн алба хаасан хугацааны нэмэгдлийг илүү олгосон;
- Системийн гацалт их, тайлангууд татагддаггүй, хүний нөөцийн нас, хүйс зэргийг агуулсан судалгаа, тайлангууд татагддаггүй, албан тушаалын тодорхойлолт, мэргэжил мэдлэг дээшлүүлсэн гэрчилгээ зэргийг гараас шивж оруулдаг нь механик ажиллагаа ихтэй

- 2020 оны ТАСЗ тайлан /ХНУТС цахим системд байгууллагуудын тайланг нэгтгэх цэс байхгүйгээс хавсралтаар бэлтгэж байгаа мэдээллийг байгууллагуудаас гаргуулан авч нэгтгэж байгаа нь цаг хугацаа их шаардсанаас гадна мэдээллийг зөрүүтэй нэгтгэхэд хүргэж байгаа тул системийн хөгжүүлэлтийг сайжруулах шаардлагатай тул тус асуудлыг ҮАГ-аар дамжуулан уламжлав.

БҮЛЭГ 2. ИРГЭД, ОЛОН НИЙТЭЭС ИРҮҮЛСЭН САНАЛД ҮНДЭСЛЭН ТӨРИЙН ҮЙЛЧИЛГЭЭГ САЙЖРУУЛАХ, ЦАХИМ ТӨРИЙН ҮЙЛЧИЛГЭЭГ НЭВТРҮҮЛЭХЭД ТӨРИЙН АЛБАН ХААГЧДЫГ СУРГАЖ, ЧАДВАРЖУУЛАХ БАЙДАЛ ДУТМАГ БАЙНА.

2.1. Цахимжсан, түргэн шуурхай, хүртээмжтэй төрийн үйлчилгээг иргэдэд хүргэхэд төрийн албан хаагчдыг цахим хэрэглээний мэдлэг, чадварыг дээшлүүлэхэд хүргэж байна.

2.1.1 Төрийн албан хаагчдыг орон зайнаас үл хамааран сургаж байгаа боловч Удирдлагын академийн сургалтад 2019-2023 онд суралцсан нийт суралцагчийн 19.5 хувь буюу 37 албан хаагч сургалтад хамрагдаж төгсөөгүй байна.

Төрийн албаны тухай хуулийн 29 дүгээр зүйл, Засгийн 2019 оны 299 дүгээр тогтоолоор баталсан “Сургалтын агуулга, хөтөлбөр батлах тухай”-д заасны дагуу Удирдлагын академийн сургалтын албанаас ирүүлсэн судалгаанаас харахад багц сургалтад 2019-2024 онд улсын төсвөөс 225, төлбөртэй сургалтад 56 албан хаагч сургалтад бүртгүүлснээс 200 албан хаагч сурч төгссөн 81 албан хаагч сурч төгсөөгүй байна.

Удирдлагын академийн багц сургалтад 2019-2023 онд улсын төсвөөс 189 албан хаагч сургалтад бүртгүүлснээс 152 албан хаагч төгссөн, 37 албан хаагч төгсөөгүй байна.

Хүснэгт 8. Удирдлагын академийн сургалтад хамрагдсан албан хаагчийн судалгаа

Сургалтын нэр	2020	2021	2022	2023	нийт дүн
Дунд	2	9	2	10	23
Ахлах түшмэл		1	1	1	3
Дунд шатны давтан		2	4	3	9
Эрхэлсэн түшмэл		2			2
нийт дүн	2	14	7	14	37

Эх сурвалж: Удирдлагын академийн сургалтын албаны мэдээлэл

Удирдлагын академийн багц сургалтад 2019-2023 онд улсын төсвөөс 189 албан хаагч сургалтад бүртгүүлснээс 152 албан хаагч төгссөн, 37 албан хаагч сурч буй төгсөөгүй нь албан хаагчид ажлаас гарсан, тэтгэвэрт гарсан, төрийн үйлчилгээний албан хаагч болсонтой холбоотой, зарим албан хаагчид өөрийн зардлаар нөхөн суралцаж байна. Иймд улсын төсвийн санхүүжилтээр Удирдлагын академийн сургалтад хамрагдаж буй албан хаагчтай сургалтын гэрээг байгуулж, төгсөөгүй тохиолдолд зардлыг нөхөн төлүүлэх арга хэмжээг авч ажиллах зөвлөмжийг аймгийн ЗДТГ-ын даргад хүргүүлэв.

2.1.4 Жендерийн тэгш байдлыг хангах салбар дундын стратеги төлөвлөгөөг 2023-2026 онд хэрэгжүүлэх арга хэмжээний төлөвлөгөөг батлуулсан байна.

Аймгийн Засаг даргын 2021 оны 10 дугаар сарын 04 -ны өдрийн А/618 дугаар захирамжаар батлагдсан 23 гишүүний бүрэлдэхүүнтэй “Жендерийн эрх тэгш байдлыг хангах салбар хороо” орон нутгийн жендерийн үйл ажиллагааг чиглүүлэн ажиллаж байна.

Жендерийн тэгш байдлыг хангах салбар дундын 2023-2026 онд хэрэгжүүлэх стратеги төлөвлөгөөг аймгийн ИТХ-ын 2023 оны 12 дугаар сарын 05-ны өдрийн 17/68 дугаар тогтоолоор баталсан ба 5 зорилт 45 арга хэмжээг хэрэгжүүлэхээр баталсан байна.

Төрийн байгууллагын байгууллагын удирдлагууд хуульд заасны дагуу хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэн ажиллуулж байгаа боловч тэдгээр ажилтнуудад зориулсан орчны, сэтгэлзүйн, санхүүгийн, нийгмийн дэмжлэг байхгүй байна.

Аж ахуйн нэгж, байгууллагууд нь Хөдөлмөрийн тухай хуулийн 144 дүгээр зүйлийн 144.2¹³ дахь хэсэгт заасны дагуу хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэнийг ажиллуулах үүрэгтэй бөгөөд 2016-2024 онд 25-аас дээш ажилтантай 72 байгууллагад 62-118 хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэн ажиллуулсан нь хөдөлмөр эрхэлж байгаа хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийн тоо өссөн үзүүлэлттэй байгаа боловч Засгийн газрын 2009 оны “Төлбөрийн хэмжээг шинэчлэн тогтоох тухай” 26 дугаар тогтоолыг хэрэгжүүлж ажиллахгүй байна.

Аудитын илрүүлэлт

- Байгууллагын дотоод журам, хөдөлмөрийн гэрээ, хамтын гэрээнд хөгжлийн бэрхшээлтэй ажилтны ажлын зохион байгуулалт, хөдөлмөрлөх нөхцөл байдлын талаар тусгасан заалт байхгүй байгаа нь бүх байгууллага дээр нийтлэг;
- Барилга байгууламж, зам талбайн саадгүй байдлын хувьд тухайн байгууллагад ажиллаж байгаа хөгжлийн бэрхшээлтэй ажилтан тусгай зориулалтын шат, зам шаардахаар биш байгаа тул бэрхшээл тулгарах тохиолдол бага байна. Хэрэв хөдөлгөөн, тулгуур эрхтний хүнд хэлбэрийн бэрхшээлтэй ажилтан ажилд орсон тохиолдолд манай аймгийн бүх төрийн байгууллагуудад 2-оос дээш давхар луу гарах цахилгаан шат байхгүй, үүдний хэсгийн тэргэнцэртэй хүний зам болон хаалганы босго нь өндөр дангаараа бие даан ажилдаа ирж буцах боломжгүй нөхцөл байдалтай;
- Хүнд хэлбэрийн бэрхшээлтэй иргэдийн ажилд авах сонирхолгүй, тэдгээрт зориулсан гарц, цахилгаан шат байхгүй, байгаа зам нь стандартын шаардлага хангаагүй зэрэг зөрчлүүд нийтлэг;
- Аймгийн хэмжээнд 25-аас дээш албан хаагчтай төрийн болон орон нутгийн өмчит 72 байгууллагаас 11 байгууллага нь хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэнийг ажиллуулаагүй нь Хөдөлмөрийн тухай хуулийн 144 дүгээр зүйлийн 144.2 дахь заалт, Засгийн газрын 2009 оны “Төлбөрийн хэмжээг шинэчлэн тогтоох тухай” 26 дугаар тогтоолыг хэрэгжүүлж ажиллаагүй байна.

Иймд Хөдөлмөрийн бэрхшээлтэй иргэн ажиллуулж байгаа байгууллагуудын дотоод журам, хамтын гэрээнд хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийн ажиллах орчныг тэдгээрийн хэрэгцээ шаардлагад нийцсэн тохируулгат орчин нөхцөлөөр хангаж байгаа эсэх мөн Хөдөлмөрийн тухай хуулийн 144 дүгээр зүйлийн 144.2 дахь заалтын хэрэгжилтэд хяналт тавьж ажиллах зөвлөмжийг аймгийн Засаг даргад хүргүүлэв.

2.2. И-Монголиа ашиглан систем хооронд өгөгдөл солилцох үйл ажиллагааг хөгжүүлснээр иргэд шаардлагатай мэдээллийг цахимаар хүлээн авч байгаа нь цаг хугацаа, эдийн засгийн хэмнэлтийг бий болгосон байна.

2020 оны 05 дугаар сарын 13-ны өдрөөс эхлэн аймгийн ЗДТГ-ын дэргэд байгуулагдсан “Төрийн үйлчилгээний нэгдсэн төв”-д аймгийн Хөдөлмөр, халамжийн үйлчилгээний газар, Нийгмийн даатгалын хэлтэс, Улсын бүртгэлийн хэлтэс, Хууль зүйн туслалцааны төв зэрэг байгууллагын 10 мэргэжилтэн төрийн 118 төрлийн үйлчилгээг үзүүлж эхэлсэн ба 2020 онд 16,128 иргэнд үйлчилгээ үзүүлсэн, 2021 онд 25,835 иргэн, 2022 онд 31,843 иргэнд нэг цэгээс үйлчилгээг үзүүлсэн байна.

Төрийн үйлчилгээг иргэдэд зайнаас богино хугацаанд шуурхай үйлчлэх зорилгоор Үндэсний цахим үйлчилгээний нэгдсэн систем И-Монголиа нэвтрүүлж эхэлсэн цагаас хойш Баянхонгор аймгийн хэмжээнд 2020 онд 2,856 иргэнд, 2021 онд 3,682 иргэнд, 2022 онд 4,367 иргэнд лавлагаа, тодорхойлолт гарган өгч ажилласан байна.

Баянхонгор аймаг дахь Төрийн цахим үйлчилгээний хэлтэс байгуулагдсан хугацаанаас хойш И-Монголиа операторын системээр дамжуулан 2023 онд 35 байгууллагын 6,000 үйлчилгээ, 2024 оны 11 дүгээр сарын 01-ний байдлаар 43 байгууллагын 16,800 үйлчилгээг иргэдэд хүргэсэн байна.

¹³ Өмчийн төрөл, хэлбэрээс үл хамаарч 25 ба түүнээс дээш ажилтантай аж ахуйн нэгж, байгууллага нийт ажлын байрныхаа дөрвөн хувиас доошгүй орон тоонд хөгжлийн бэрхшээлтэй хүнийг ажиллуулна.

2.2.2 Төрийн үйлчилгээг орон зай, цаг хугацаанаас үл хамааран түргэн шуурхай авах нөхцөлийг бүрдүүлэх үүднээс цахимаар үзүүлж байгаа үйлчилгээний тоог нэмэгдүүлэх, үүнтэй холбоотойгоор цахим орчинд ажиллах албан хаагчдыг сургах, хөгжүүлэх, тогтвор суурьшилтай ажиллуулах нөхцөлийг хангах нь зүйтэй байна.

2.3 Төрийн үйлчилгээний ил тод, нээлтэй байдлыг 16 салбараар үнэлсэн иргэдийн сэтгэл ханамжийн судалгаа “Дунд” үнэлгээтэй байна.

Баянхонгор аймгийн ЗДТГ-аас irgen.bayankhongor.gov.mn нэгдсэн системийн судалгааг 15 чиглэлээр иргэдийн сэтгэл ханамжийн судалгааг авч 2023 оны эцэст 1,293 иргэн, 2024 оны эхний 01 дүгээр улиралд 1,037 иргэн, 2 дугаар улирлаар өссөн дүнгээр 2,690 иргэний судалгааны дүнг нэгтгэн, дүгнэлт гаргаж ажиллажээ.

2.3.1. Хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих тухай хуулийн 20 дугаар зүйлийн 20.2¹⁴-т заасан чиг үүргээ төрийн байгууллагууд биелүүлж байгааг дүгнэх зорилгоор аудитын явцад Баянхонгор аймгийн ХХҮГ-аас 2012 оноос 2024 оны эхний 9 сарын байдлаар төрийн байгууллагуудаас ирүүлсэн сул чөлөөтэй ажлын байрны захиалга өгсөн судалгааг гаргуулан авч, дүн шинжилгээ хийхэд 2013-2024 онд давхардсан тоогоор 110 байгууллага 472 ажлын байрны захиалга өгснөөс 207 ажлын байрыг ажилд зуучилсан байна.

Тус газраас ирүүлсэн судалгаагаар 2022 оноос төрийн байгууллагуудаас ирүүлсэн ажлын байрны захиалга нэмэгдсэн нь хөдөө сумдын төрийн байгууллагаас өгөх захиалгын тоо нэмэгдсэн үзүүлэлттэй байна. Иймд төрийн албан хаагчийн сул орон тооны захиалгыг ХХҮГ-т бүртгүүлэх ажлыг төрийн байгууллагуудад чиглэл өгч ажиллах зөвлөмжийг ТАСЗ-д хүргүүлэв.

2.3.2. Байгууллагын ил тод байдлыг Шил ажиллагаа болон Нийтийн мэдээллийн ил тод байдлын тухай хуульд заасан үндсэн 5 төрлийн 46 мэдээллээр хянахад аймгийн Засаг даргын дэргэдэх агентлагуудын дундаж үнэлгээ 39.9 хувьтай ба тус үнэлгээг аймгийн ЗДТГ-ын ХШҮХ-ээс системд оруулсан мэдээллийн дагуу үнэлжээ.

2.3.3. Баянхонгор аймгийн ЗДТГ-ын ХЭЗХ-ээс ирүүлсэн мэдээллээр АТГ-ын мэдээллээр Баянхонгор аймаг Шударга байдлын үнэлгээгээр 2015 онд 73.0, 2016 онд 67.8, 2018 онд 66.7, 2019 онд 71.3, 2021 онд 68.8, 2022 онд 68.5 оноогоор үнэлэгдсэн ба бусад оны мэдээллийг судалгаа нийтлэгдээгүйгээр ирүүлсэн байна.

Аудитаар нийт 9 зөрчил илрүүлснээс Баянхонгор аймгийн Засаг даргад 3, Баянхонгор аймгийн ЗДТГ-ын даргад 1, Баянхонгор аймаг дахь ТАСЗ-д 5 зөвлөмжийг өгч, ҮАГ-аар дамжуулан ТАЗ-д 3 саналыг хүргүүлэхээр уламжлав.

---оОо---

¹⁴ Ажил олгогч нь ажиллах хүч болон ажлын байрны холбогдолтой мэдээллийг аймаг, нийслэл, дүүргийн хөдөлмөр эрхлэлтийн байгууллага, хөдөлмөрийн биржид гарган өгөх, эсхүл түүний бүртгэл, мэдээллийн сүлжээнд бүртгүүлж, мэдээллээ байршуулах, мэдээлэлд оруулж байгаа өөрчлөлтийг тухай бүрд нь хийж байх үүрэгтэй бөгөөд ажил олгогч нь нийт ажлын байрныхаа талаарх мэдээллийг оны эхэнд нэг удаа, шинээр бий болсон болон байхгүй болсон ажлын байрны талаарх мэдээллийг улирал тутам, сул чөлөөтэй ажлын байрны талаарх мэдээллийг тухай бүр нь энэ хуулийн 20.7-д заасан маягын дагуу харьяалах аймаг, нийслэл, дүүргийн хөдөлмөр эрхлэлтийн байгууллага, сум, хорооны хөдөлмөр эрхлэлтийн ажилтан, хөдөлмөрийн биржид гаргаж өгнө.

АУДИТЫН ДҮГНЭЛТ

1. Баянхонгор аймгийн ТЕЗ-ийн хүрээнд мөрдөх стратеги төлөвлөгөө, хүний нөөцийн тусгайлсан бодлогын баримт бичгийг батлаагүй, дутагдалтай хүний нөөцийн нэгдсэн судалгаа байхгүй байна.
2. Төрийн байгууллагуудын хүний нөөцийн асуудлыг зохицуулж байгаа хууль тогтоомжийг албан хаагчдад ээлтэй, эрх ашгийг хамгаалахаар баталж мөрдсөн байгаа ч хувийн хэвшил, иргэний нийгмийн байгууллагатай хамтран ажиллаж чадахгүй байна.
3. Баянхонгор аймаг дахь Төрийн албаны салбар зөвлөлөөс Төрийн албаны тухай хуулийн хэрэгжилтэд хяналт шинжилгээ үнэлгээ хийж байгаа боловч илэрсэн зөрчилд дүн шинжилгээ хийж, төрийн байгууллагуудад нэгдсэн зөвлөмж, чиглэл өгч, түүний хэрэгжилтийг нэгтгэн дүгнэн үр нөлөөг тооцож ажиллаагүй байна.
4. Баянхонгор аймгийн Төрийн албаны салбар зөвлөлийн архивын баримтууд дутуугаас мэдээллийг аудитын багт бүрэн ирүүлээгүй, Төрийн албаны цахим хуудаст ТАСЗ-ийн гишүүдийн мэдээллийг шинэчлээгүй, Төрийн албаны зөвлөлийн 2019 оны 59 дүгээр тогтоолоор баталсан “Төрийн албаны зөвлөлийн салбар зөвлөлийн ажиллах журам”-ын 5.1, 5.2 дахь заалтыг мөрдөж ажиллаагүй байна.
5. Аудитын түүвэрт хамрагдсан байгууллагуудад албан хаагчийн хувийн хэргийн бүрдэл хангалтгүй, албан тушаалын тодорхойлолтод заасан мэргэжлийн бус албан хаагчийг ажиллуулсан зөрчлүүд илэрсэн байна.
6. Төрийн албаны зөвлөлийн хяналт шалгалтаар илэрсэн зөрчилтэй томилгоо жил бүр давтагдан гарсан, өмнөх жилийн зөрчлийг бүрэн арилгаагүй байна.
7. “Төрийн албан хаагчийн улсын нэгдсэн тоо бүртгэл хөтлөх, мэдээлэл авах журам”-ын дагуу Төрийн албаны зөвлөл” Хүний нөөцийн удирдлагын мэдээллийн тогтолцоо” цахим системд тавих хяналт хангалтгүйгээс нягтлан бодогч нар мэдээллийг өөрсдөө оруулж байгаа, мэдээллийг оруулах чиг үүргийг холбогдох албан тушаалтны албан тушаалын тодорхойлолтод тусгаагүй, төрийн албанд ажилласан хугацааг зөрүүтэй оруулсан, тэтгэвэрт гарсан, шилжсэн, ажлаас чөлөөлөгдсөн албан хаагчдын мэдээллийг системд тухай бүр оруулаагүй зэрэг нийтлэг зөрчилтэй байна.
8. Сумдын ЭМТ, Баянхонгор аймгийн Сум дундын Ойн анги, "Баянхонгор-Тохижилт үйлчилгээ" ОНӨТҮГ-ын даргыг удирдах ажилтны сонгон шалгаруулалтад ороогүй байхад аймгийн Засаг даргын захирамжаар томилсон нь ТАЗ-ийн 2013 оны 60, Төрийн үйлчилгээний удирдах албан тушаалд томилогдох ажилтныг сонгон шалгаруулах журмыг зөрчсөн байна.
9. Иргэд, олон нийтээс ирүүлсэн саналд үндэслэн төрийн үйлчилгээг сайжруулах, цахим төрийн үйлчилгээг нэвтрүүлэхэд төрийн албан хаагчдыг сургаж, чадваржуулах байдал дутмаг байна.
10. Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийг ажиллуулж байгаа байгууллагын дотоод журам, хамтын гэрээнд хөгжлийн бэрхшээлтэй ажилтнуудын ажиллах нөхцөл, ажлын зохион байгуулалтын талаар дурдсан заалт байхгүй, Хөдөлмөрийн тухай хуулийн 144 дүгээр зүйлийн 144.2 дахь заалтын дагуу 25-аас дээш албан хаагчтай 11 байгууллага нь хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэнийг ажиллуулаагүй байна.

АУДИТЫН ЗӨВЛӨМЖ

Аудитын дүн, дүгнэлтэд үндэслэн дараах арга хэмжээг авч хэрэгжүүлэхийг дор дурдсан албан тушаалтанд зөвлөж байна. Үүнд:

НЭГ. БАЯНХОНГОР АЙМГИЙН ЗАСАГ ДАРГА Д.МӨНХСАЙХАН ТАНАА

1. *Баянхонгор аймгийн ТЕЗ-ийн хүрээнд мөрдөх стратеги төлөвлөгөө, хүний нөөцийн судалгаанд тулгуурлан тусгайлсан бодлогын баримт бичгийг баталж хэрэгжүүлэх*
2. *Хүний нөөцийн аудит хийх боловсон хүчнийг нэмэгдүүлэн, хөдөлмөрлөх эрхийн тухай хууль, тогтоомжийн хэрэгжилтэд хяналт шалгалт хийх, сургалт явуулах зэрэг хүний нөөцийн бодлогын зорилтыг хэрэгжүүлэхдээ хувийн хэвшил болон иргэний нийгмийн байгууллагыг татан оролцуулж, хамтран ажиллах*
3. *Төрийн үйлчилгээний удирдах албан тушаалтны албан тушаалын тодорхойлолтыг батлуулж, сонгон шалгаруулалтын дүнгийн дагуу томилгоог хуулийн дагуу хийх*
4. *Хөдөлмөрийн бэрхшээлтэй иргэн ажиллуулж байгаа байгууллагуудын дотоод журам, хамтын гэрээнд хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийн ажиллах орчныг тэдгээрийн хэрэгцээ шаардлагад нийцсэн тохируулгат орчин нөхцөлөөр хангаж байгаад хяналт тавьж байх*

ХОЁР. БАЯНХОНГОР АЙМГИЙН ЗАСАГ ДАРГЫН ТАМГЫН ГАЗРЫН ДАРГА Д.ЭНХЖАРГАЛ ТАНАА

1. *Улсын төсвийн санхүүжилтээр Удирдлагын академийн сургалтад хамрагдаж буй албан хаагчтай сургалтын гэрээг байгуулж, төгсөөгүй тохиолдолд зардлыг нөхөн төлүүлэх арга хэмжээг авч ажиллах*

ГУРАВ. БАЯНХОНГОР АЙМАГ ДАХЬ ТӨРИЙН АЛБАНЫ САЛБАР ЗӨВЛӨЛД

1. *Төрийн байгууллагуудын хүний нөөцийн бодлогын хэрэгжилт, бусад асуудалд хяналт шинжилгээ, үнэлгээ хийх бүрд илэрч буй алдаа, зөрчилд үндэслэн нэгдсэн арга зүй, зөвлөмжийг хугацаатай өгч, хэрэгжилтийг тооцож, үр дүнг нэгтгэн тайлагнаж ажиллах*

2. *Төрийн албаны зөвлөлийн 2022 оны 600 дугаар тогтоолоор баталсан “Төрийн албан хаагчийн хувийн хэрэг хөтлөх журам”-ын дагуу 2025 онд ТЕЗ-ын харьяа бүх байгууллагын албан хаагчдын хувийн хэргийг шалгах ажлын төлөвлөгөө гарган хэрэгжүүлэх*
3. *Холбогдох хууль тогтоомжийг мөрдөж, баримт материалын цаасаар болон цахим сууриар байгууллагын архивд хүлээлгэн өгөх, цахим хуудаст мэдээллийг шинэчлэх*
4. *Төрийн албаны зөвлөлийн 2019 оны 59 дүгээр тогтоолоор баталсан “Төрийн албаны зөвлөлийн салбар зөвлөлийн ажиллах журам”-ын 5.1, 5.2 дахь заалтын дагуу салбар зөвлөлийн үйл ажиллагааг журмын дагуу үнэн, зөв, бүрэн тайлагнах*
5. *Төрийн болон орон нутгийн өмчит байгууллагуудын ХНУМТ цахим системд мэдээллийг үнэн зөв, бүрэн оруулж байгаад хяналт тавьж ажиллах*

ҮНДЭСНИЙ АУДИТЫН ГАЗРААР ДАМЖУУЛАН ХОЛБОГДОХ ГАЗРУУДАД ХҮРГҮҮЛЭХ САНАЛ**НЭГ. ТӨРИЙН АЛБАНЫ ЗӨВЛӨЛД**

1. *ТАЗ-ийн 2013 оны 128 дугаар тогтоолоор баталсан “Төрийн албаны зөвлөлийн салбар зөвлөлийн ажиллах журам”-ын 1.6 дахь заалтын дагуу Төрийн албаны зөвлөлийг орон нутагт бие даасан хараат бус байдлыг хангах зорилгоор байгуулж, бүтэц орон тоог нэмэгдүүлэх*
2. *ТАЗ-ийн www.csc.gov.mn цахим хуудаст баталсан албан тушаалын тодорхойлолтуудыг бүрэн байршуулах*
3. *Төрийн байгууллагуудад гарсан сул орон тоо гарсан тухай бүр холбогдох мэдээллийг ХНУМТ цахим системээс Төрийн албаны салбар зөвлөлд мэдээлэл ирэх зохицуулалтыг холбогдох хууль тогтоомжид өөрчлөлт оруулах, программын хөгжүүлэлтийг хийх замаар тус зөрчлийг давтан гаргахгүй байх*